

Skapa naturvärden på din tomt *av Patrik Nygren 2012*

1. Fakta och möjligheter.

1.1. Hårda fakta:

De artrikaste biotoperna t.ex. naturskog, jätteträd, småskaligt odlingslandskap, odikade våtmarker och ängsmarker är alla mycket sällsynta p.g.a. jord- och skogsbruk.

173 rödlistade arter knutna till jordbruksmark i Västerbotten, t.ex. *rutlåspräken* (EN) och *violet guldvinge*(EN)

459 rödlistade arter knutna till skogsmark i Västerbotten, t.ex. *vitryggig hackspett* (CR) och *doftticka* (VU)

Läs mer: <http://www.slu.se/sv/centrumbildningar-och-projekt/artdatabanken/rodlistan/>

1.2. Möjligheter:

På tomter finns förutsättningar för en stor variation av naturtyper, en rik blomning som gynnar insekter och ett stort inslag av lövträd och buskar.

Det finns idag fler grova träd kring bebyggelsen än ute i skogen. En jätteträdsinventering från 2007 visade på flera rekordträd i Skellefteå!

Det finns stora möjligheter för den som äger en tomt och vill göra en insats för naturen!

Till höger en bild på stortallen i Medle som med sina 243 cm i omkrets (2007) är den näst grövsta tallen i Skellefteå kommun.

2. Vad ska man tänka på för att öka naturvärdena på sin tomt?

- 2.1. **Variation:** Buskar, träd, öppna ytor, stenrösen, vattensamlingar, sand, högt gräs, ängsmark, gräsmatta med klöver.
- 2.2. **Artrika småbiotoper:** Blommor, buskar och träd för fjärilar, humlor och bin (t.ex. gullris, höstaster, kärleksört, kryddväxter, klöver, fruktträd, bärbuskar, sälg). Ängsmark, trädgårdsdamm, sandytor, grova, gamla och döda träd, täta buskar och ett "vilt" hörn av tomten med högt gräs och gärna ojäm mark med nässlor och tistlar.
- 2.3. **Boplatser:** Fågelholkar, fladdermusholkar, igelkottbon, humlebon, dammar, stenrösen.
- 2.4. **Matning:** Fågelmatning, fiskmatning, igelkottar, blommor för fjärilar, humlor och bin.
- 2.5. **Skötsel:** Inte alltför nitisk. Lämna kvar lövhögar - bränn inte upp lövhögar med igelkottar. Undvik bekämpningsmedel. Ängsskötsel: slå ängen en gång per år när blommorna hunnit blomma, räfsa ordentligt efteråt. Gödsla aldrig!

Bilden: *Höstrudbeckia* är en av många vackra blommor som gynnar fjärilar, humlor och bin.

3. Beskrivning av artrika småmiljöer på tomtmark:

3.1. Ängen är en av de allra artrikaste biotoperna vi har i Sverige!

Ängen är näringsfattig men samtidigt extremt artrik med många lågväxta blommor och gräs, bl.a. stagg, ögontröst, ormrot och låsbräken. Ängen är också ett eldorado för insekter, bl.a. fjärilar och gräshoppor samt vårtbitare, en dinosaurieliknande jätteinsekt som äter gräshoppor. Gödsel är ängens fiende nr 1. En äng blir aldrig högvuxen och tät som en gräsmatta, blommor hela säsongen och slås en ggr per år under första halvan av augusti. Räfsningen är oerhört viktig! Man kan antingen restaurera och sköta en tidigare slåtteräng eller skapa en ny i trädgården. Vid restaurering handlar det om att ta bort sly och ge fröbanken chansen att gro.

När man skapar en ny äng så har gräsmattan vanligen för höga halter av näring och därför ska man ta bort matjord och ersätta med mager jord eller jord blandad med sand.

Kom i håg att frön till ängen ska komma från trakten!

Läs mer: <http://www.naturskyddsforeningen.se/natur-och-miljo/djur-och-natur/vilda-grannar/gor-en-ang/>

Ögontröst (till vänster) och vårtbitare (till höger) är två arter som trivs på ängsmark.

3.2. Gårdsträd och död ved.

Genom att låta träden bli gamla och grova gynnar man många insekter, lavar, fåglar och svampar som behöver gamla och grova träd för sin överlevnad. Idag råder det stor brist på sådana träd p.g.a. skogsbruket. Många av de grövsta träden finns idag kring hus och gårdar. Täta skogsdungar är mycket gynnsamt för fågellivet.

Solitära träd ska stå fritt utan konkurrens från andra träd och utvecklar en mycket vid och kraftig krona. Det är bra med sobelyst bark på t.ex. grova tallar vilket kan lockas till sig bl.a. Reliktbock. Döda grenar är värdefulla födoplatser för bl.a. *tretåig hackspett*.

Sjuka träd är inte så farliga som många tror! Alla död ved som lämnas kvar är ett Eldorado för biologisk mångfald, t.ex. bitar av stammen, grenar, högstubbar etc. Mosstäckta stockar är vackra!

Många träd kan hamlas eller beskäras kraftigt, en hamlad högstubbe är ingen olycksrisk. Tänk på att många träd kan leva i flera decennier med röta medan andra dör snabbt. Kom ihåg att en svamp angriper inte friskt virke!

Mer info: skogspatrik74@gmail.com

<http://www.naturskyddsforeningen.se/natur-och-miljo/djur-och-natur/svampar/>

Bild ovan: Död ved i trädgårdens skogsdungar gynnar många hotade arter, bl.a. tretåig hackspett.

Ovan. När träd får ligga kvar täcks de av ett tjockt lager mjuk mossa som skapar en trolsk stämning...

Nedan: En av många hotade arter som gynnas av döda träd är tretåig hackspett. Ser du den sitta på grenen?

3.3. Trädgårdsdamm/våtmark

Bilden: En groda som fötts i en liten trädgårdsdamm.

Skellefteå är en av de mest utdikade kommunerna i hela landet. Alla som anlägger en liten damm eller våtmark gör en stor insats för naturen! Det går snabbt för grodor och paddor att hitta dit och man kan plantera in dammrudor som övervintrar i dvala i bottenlammet trots att dammen bottenfryser. Kring dammen kan man ha många spännande växter. Tänk på att placera dammen soligt – det är bättre med lövträd än barrträd vid dammen. Oregelbunden yta och olika djup ger fler miljöer, ha gärna en djuphåla på minst 1 meter.

Läs mer:

<http://www.naturskyddsforeningen.se/natur-och-miljo/djur-och-natur/vilda-grannar/tradgardsdamm/>

4. Exempel på Bon och holkar

Fågelholkar, igelkottsbon, humlebon, fladdermusholkar mm.

Ex. Snickra ett humlebo.

Ett sätt att bygga ett humlebo är att snickra en trälåda som är 20x40x15 cm. Ingången till boet skall vara 30-40 cm lång och kan bestå av ett plaströr eller en trögång med diametern 1,5-2 cm. Gräv ned boet i platta marken, i en sluttning eller placera det i en stenmur.

Ett enkelt bo åt humlorna kan bestå av en nedgrävd, uppochnedvänd blomkruka av terrakotta, gärna i en sluttning.

Läs mer: <http://www.naturskyddsforeningen.se/natur-och-miljo/djur-och-natur/vilda-grannar/holkar-och-bon>

5. Skapa en trädgård för många olika växter och djur.

Använd inga bekämpningsmedel – ekologiska alternativ finns. Skapa ett vilt hörn av trädgården.

5.1. Igelkottar:

Spara lövhögar under buskarna i trädgården så att igelkotten kan bygga ett sommarbo.

Snickra ett vinterbo under semestern och sätt ut i trädgården. Stäng inte ute igelkotten med

ett staket runt trädgården. Ge igelkotten hund- eller kattmat, matrester, vatten men inte mjölk !

Var försiktig när du bränner lövhögar på våren. Flytta högen eller lyft upp och kika under den så att du inte eldar upp en igelkott. Skapa ett vilt hörn i din trädgård där maskar, skalbaggar och andra smådjur som igelkotten gillar trivs. Och sist men inte minst: cykla hellre än ta bilen. Då slipper igelkotten bli överkörd

Läs mer: <http://www.naturskyddsforeningen.se/natur-och-miljo/djur-och-natur/vilda-grannar/igelkottar/>

5.2. Humlor och bin:

Plantera fröer som humlor gillar. Humlor trivs både på blomrika ängar och i blomrika trädgårdar. Humlor är viktiga pollinatörer av frukt och bär och därför innebär fler humlor större skördar.

Humledrottningarna måste äta pollen för att kunna lägga ägg. Sälg och andra videarter är den viktigaste pollenkällan tidigt på våren. Bara han-sälgar producerar pollen. Har du en gammal sälg på tomten så spara den åt humlor och andra bin.

Så in vitklöver i gräsmattan, en utmärkt nektarväxt för humlor.

Sydvända sandslänter med lågvuxen vegetation och jordblottor är viktiga bomiljöer för många solitära bin. Se till att skapa eller spara sådana miljöer på din tomt och njut av insektslivet.

Bilden: Trädgård med äppelträd, svart aronia, vinbär, höstaster, gullris och höstrudbeckia som är viktiga växter för humlor, bin och fjärilar.

Läs mer: <http://www.naturskyddsforeningen.se/natur-och-miljo/djur-och-natur/humlor-och-bin/>

5.3. Fjärilar.

Med några enkla knep kan du göra din trädgård till en fjärlshimmel. En solig, vindsyddad trädgård är vad en fjärl önskar sig. Lägg till blommande nektarväxter, inte alltför nitisk gräsklippning och lite fallfrukt! Även i en liten förortsträdgård finns det plats för en fjärlsrabatt. Blanda växter som blommar tidigt på säsongen med senblommande.

Exempel på fjärlsvänliga växter: Frukträd, säl, olika kryddväxter, bärbuskar, höstaster, gullris, höstrudbeckia, kärleksört, prästkrage, blåklocka men även ogräs som nässlor och tistlar.

Läs mer på:

<http://webbaddikt.wordpress.com/2011/03/09/tradgard-for-latmaskar-och-fjarilar/>

Slutligen:

Naturskyddsföreningen i Västerbotten kan bistå med rådgivning och tips på lämpliga åtgärder!

Kontakta Patrik: skogspatrik74@gmail.com

Bilden: Detta f.d. kalkbrott i Skellefteå är med sin vildvuxna lövskog och grönskimrande vatten ett bra exempel på en återskapad artrik naturmiljö .